

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI

**18.00.01 - “Arxitektura nazariyasi va tarixi,
arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash”**

ixtisosligi bo'yicha (PhD) malakaviy imtixon

D A S T U R I

Toshkent - 2025

tarixan shakllangan "eski shahar" qismlari qayta tiklandi. Noyob jamoat binolari, zamonaviy mehmonxonalar, maktablar va litseylar, sport majmualari qad ko'tardi, bozorlar yangilandi, yakka tartibdagi loyihalar bo'yicha turar-joy uylari qurilishida katta imkoniyatlar ochildi. Oxirgi yillarda butun mamlakat transport infrastrukturasi qayta tiklash va rivojlantirishga ayri-ayrancha e'tibor berildi. Yo'llar, ko'priklar va boshqa muhandislik inshootlari barpo etildi. Jahon bozori bilan qulay va eng qisqa yo'l orqali aloqa o'rnatishga intilish O'zbekiston Respublikasining strategik jihatdan muhim vazifasi bo'lib qoldi. Mazkur masalani hal etishda mamlakat rahbariyati tanlagan yo'l – tarixan yuzaga kelgan Buyuk Ipak yo'lini qayta tiklash va rivojlantirish yo'li amalga to'la ro'yobga chiqarilmoqda.

Darhaqiqat, me'morchilik – xalqning tarixiy yodgorligi bo'lib, u aksar hollarda me'morning ijodiy ilhomi jo'sh urganda yaratiladi. U ajdodlar orzu-umidlaridan, jamiyat ko'zgusi sifatida o'tmishdagi va hozirdagi har bir davrning me'moriy qudratidan darak beradi. Bunda o'ziga mayda-chuyda g'oyalarni, badiiy yutuqlarni – zamonasining ijodiy-estetik g'oyalarini singdirib olgan moddiy-kenglik muhiti alohida ahamiyat kasb etadi, xalq g'ururining negizi va kuchini tashkil etadi hamda asrlar osha uning bebaho mulki bo'lib qoladi. Shu nuqtai nazardan XX–XXI asrlar boshi O'zbekiston me'morchiligi tadqiqoti mutlaqo ilmiy-amaliy ahamiyatga molik hisoblanadi, zero vaqt o'tmishdoshlar bilan yelkama-yelka turishni, vorislik ufqlarini kengaytirishni taqozo etadi, xalq mulkini, o'tmishining ijobiy tajribasini va zamonaviy me'morchilik yutuqlarini har taraflama fikrlash va o'zlashtirishni talab qiladi. Bunda shaharsozlik muammolari va yangi ma'naviy ideallarga, ijtimoiy buyurtma imkoniyatlariga tayanuvchi zamonaviy inshoot me'moriy qiyofasini yaratishning yangi vositalari birinchi darajali ahamiyat kasb etadi.

Dastur olti bo'limdan iborat bo'lib, ularning ketma-ketligi umumiydan-xususiyga, qadimdan-hozirgi kungi tamoyili asosida ta'minlangan. O'rta Osiyoga, birinchi navbatda O'zbekistonga ustivor e'tibor berilgan.

Dasturning maqsad va vazifalari

Dastur O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 fevraldagi "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PF-4958-son Farmoniga va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 maydagi "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 304-son qarori bilan tasdiqlangan "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim to'g'risida"gi Nizom talablarini bajarish maqsadida tuzildi.

Ixtisoslik fani bo'yicha kirish imtixonida talabgorning quyidagi jihatlarini baholanadi: nazariy va kasbiy tayyorgarligi darajasi, uning ushbu fanning shakllanish va rivojlanish tarixi, umumiy konsepsiyalari va metodologiya masalalari, manbalari, shu bilimlar tarmog'ining asosiy nazariy va amaliy muammolarini qay darajada bilishini aniqlab berishi, uning sohaga oid ilmiy adabiyotlarni, jumladan xorijiy davriy nashrlarni hamda ilmiy tadqiqotlarning zamonaviy usullarini qay darajada egallaganligi.

Talabgor tegishli fan sohasi rivojining hozirgi ahvoli, muammolari va istiqbollarni, unda o'tkazayotgan tadqiqotning o'rni, yangiligi va ahamiyatini bilishini ko'rsatib berishini nazarda tutadi.

Ushbu dastur arxitektura tarixi, nazariyasi, me'moriy yodgorliklarni ta'mirlash va saqlash bo'yicha ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlashga qaratilgan bo'lib, 18.00.01– "Arxitektura nazariyasi va tarixi. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash" mutaxassisligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kirishda muhim ahamiyatga ega. Shu boisdan, arxitekturashunos, ta'mirshunos, arxitekturaviy merosni o'rganish va ularni saqlash bo'yicha mutaxassislardan, ularning yuqori darajadagi bilim va kasbiy malakalarga ega bo'lishligi, ta'mirlash bilan bog'liq ilg'or usullarini puxta o'rganishlari, bu borada, ayniqsa, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni, arxitekturaviy yodgorliklardan zamonaviy maqsadlarda foydalanish usullarini puxta bilishlarini talab etiladi.

Dasturning maqsadi - kadrlarga zamonaviy talablarni ko'zda tutib, tayanch doktoranturaga kiruvchilarning arxitektura nazariyasi va tarixi, magistratura mutaxassisligi fanlari, arxitektura va shaharsozlik tarixi, arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta qurish kurslari bo'yicha bilimlarini ob'ektiv baholashdan iborat.

Imtixon dasturiga quyidagi yo'nalishlar kiradi: San'at tarixi, Arxitektura tarixi, Shaharsozlik tarixi, O'rta Osiyo arxitekturasi tarixi, Yangi arxitektura tarixi (Chet el yangi arxitekturasi, O'zbekiston va MDH mamlakatlari arxitekturasi), Arxitektura nazariyasi va tarixi, Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta qurish, O'zbekiston arxitektura yodgorliklari, Arxitektura shakllarini uyg'unlashtirish va bezash.

Dastur maqsadi – talabgorlarda arxitektura nazariyasi, tarixi va shaharsozlikning yangi bosqichdagi uslub va yo'nalishlari bo'yicha ko'nikma va malaka darajasini aniqlashdan iborat. Dasturning vazifasi – zamonaviy me'morchilik asoslarini o'rganish, eng yirik me'morlar hayoti va ijodini tahlil

etib, ularning yutuqlaridan unumli foydalanish, hamda boy tarixiy an'anaviy uslublarimiz orqali zamonaviy o'zbek arxitekturasini rivojlantirishdan iborat.

1-BO'LIM: SAN'AT TARIXI

Umumjahon san'ati. Ibtidoiy jamoa tasviriy faoliyati. Qadimgi Sharq va Egey dunyosi san'ati. Antik dunyo san'ati. Qadimgi O'rta Sharq san'ati. O'rta asrlar san'ati. Uyg'onish davri san'ati. XIV – XVII asrlar rus san'ati. XVII asr G'arbiy Yevropa san'ati. XVIII – XIX asrlar 1 – yarmi san'ati. XIX asr 2 – yarmi – XX asr san'ati. O'rta Osiyo san'ati. O'rta Osiyoning ibtidoiy jamoa davridagi san'ati. Antik davri me'morchilik san'ati. O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlar (VI – VIII asrlar) san'ati. IX – XIII asrlar san'ati. Temur va temuriylar davri (XIV – XV asrlar) san'ati. O'rta Osiyoning XVI–XX boshlaridagi san'ati. O'zbekiston, MDH davlatlari san'ati. Istiqlol yillari san'ati.

2-BO'LIM: ARXITEKTURA TARIXI

Ibtidoiy jamoaning qurilish faoliyati. Qadimgi Misr arxitekturasini. Qadimgi Ikki daryo oralig'i arxitekturasini. Ellinizm arxitekturasini. Qadimgi Rim arxitekturasini. Vizantiya, Kiev davlati va Rossiyaning XIV–XVII asrlar arxitekturasini. O'rta va Yaqin Sharq o'rta asrlar arxitekturasini. Hindistonning o'rta asrlardagi arxitekturasini. Xitoy va Yaponiyaning o'rta asrlar arxitekturasini. G'arbiy Yevropaning romanikaarxitekturasini. G'arbiy Yevropaning gotika arxitekturasini.

Uyg'onish davri arxitekturasini. Uyg'onish arxitekturasining ilk davri. Uyg'onish arxitekturasining yuksalgan davri. Uyg'onish arxitekturasining so'nggi davri. Uyg'onish arxitekturasining so'nggi davrida saroy – bog' san'atining rivojlanishi. Barokko arxitekturasini. Barokko uslubining boshlang'ich davri. Yuksalgan barokko arxitekturasini. Fransiya renessansi davri. Fransiya klassitsizmi davrlari. XVII asrning 1 – yarmidagi Fransiya arxitekturasini. XVII asrning 2 yarmidagi Fransiya arxitekturasini. Fransiyaning XVIII asr arxitekturasini. Fransiyaning XIX asr arxitekturasini.

3-BO'LIM: SHAHARSOZLIK TARIXI

Shaharsozlik tarixining umumiy tavsifi. Qadimgi Sharq mamlakatlari shaharsozligi. Qadimgi Misr, Old Osiyo shaharlari. Qadimgi O'rta Sharq. Eron, Baqtra shaharlari. Qadimgi Hindiston va Xitoy shaharsozligi. Qadimgi O'rta Osiyo shaharsozligi: Avesta, Shimoliy Parfiya, Shimoliy Baqtra, Sug'd, Xorazm, Choch, Parkana shaharlari.

Antik davrdagi shaharsozlik: Egey dunyosi, Qadimgi Yunoniston, ellinizm Qadimgi Rim shaharsozligi. O'rta asrlar shaharsozligi: Vizantiya, G'arbiy Yevropa mamlakatlari, G'arbiy Yevropaning XV–XVII asrlardagi shaharsozligi: Uyg'onish, Barokko va Klassitsizm davrlari. Kiev davlati Qadimgi Rusiya

shaharlari. Yaqin va O'rta Sharqning o'rta asrlardagi shaharlari. O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlar va rivojlangan o'rta asrlar shaharsozligi.

XVIII–XIX asr 1-yarmidagi shaharsozlik: G'arbiy Yevropa (Fransiya, Olmoniya, Angliya), Rusiya va Shimoliy Amerika shaharsozligi. O'rta Osiyoning shu davrdagi shaharsozligi. XIX 2-yarmi - XX boshidagi shaharsozlik: G'arbiy Yevropa (Fransiya, Germaniya, Angliya), Rossiya va Shimoliy Amerika shaharsozligi. O'rta Osiyoning shu davrdagi shaharsozligi.

4-BO'LIM: O'RTA OSIYO ARXITEKTURASI TARIXI

O'rta Osiyoning arxitekturasini tarixining umumiy tavsifi. Ilk davr me'morchiligi: eng ilk (m.a.VIII asrgacha) va ilk (m.a.VIII–IV a.) bosqichlari. Qadimgi (ahmoniylar) va ilk antik va kushonlar davri me'morligi (VI–VIII) asrlar. IX–X asrlar me'morchiligi. XI–XII asrlar me'morchiligi. Bu davrdagi asosiy me'moriy maktablar. XIII–XIV asr o'rtasidagi me'morchilik. Amir Temur davri me'morchiligi. Temuriylar (XV a.) me'morchiligi. XVI asr 1-yarmi me'morchiligi. Abdullaxon (XVI asr 2-yarmi) va Ashtarxoniylar (XVII a.) me'morchiligi. XVIII–XIX asr o'rtasi davridagi me'morchilik: Buxoro amirligi, Xiva xonligi va Qo'qon xonligi me'morchiliklari. XIX asrning oxiri – XX asr boshidagi me'morchilik: yangi qurilish ashyolari, konstruksiyalari, yangi tipdagi bino va inshootlar. An'anaviy me'morchilikdagi o'zgarish. Misollar, Yevropa uslubida qurilgan bino va inshootlar. Ularda mahalliy me'morchilik unsurlarini qo'llanishi. O'rta Osiyo me'morchiligi rivojining umumiy yakunlari.

5-BO'LIM: YANGI ARXITEKTURA

Chet el yangi arxitekturasini. Chet el zamonaviy arxitekturasining shakllanishi va vujudga kelgan shart-sharoitlari. XIX asr mobaynida shaharlar taraqqiyotida Yangi tendensiyalarning paydo bo'lishi. Arxitektura yangiliklari markazining Angliyadan Amerikaga ko'chishi. Chet el arxitekturasining Birinchi jahon urushidan keyingi davr. XX asr – 20–30 yillardagi arxitektura. Birinchi jahon urushidan keyingi Fransiya siyosiy – iqtisodiy ahvoli. 30-yillarning boshlarida Angliyada yangi arxitektura g'oyalarining tarqalishi. V.Gropius. Ikkinchi jahon urushi oralig'i davridagi AQSh arxitekturasini. Qurilish texnikasi va qurilish ishlab chiqarish vositalarining keskin rivoji natijasida urushdan keyingi davrida yangi arxitektura shakllarining tarqalishi. XX asr 50 - yillarning 2-yarmida Rayt boshqargan "Uzviy me'morlik" yo'nalishiga bo'lgan qiziqish va ratsionalizm arxitekturasiga ko'rsatilgan qarama-qarshiliklar. XX asrning 20-yillarida ekpressionizmning tiklanishi va uning urushdan keyingi davrda taraqqiy etishi.

O'zbekiston va MDH mamlakatlari arxitekturası. XIX-XX asrlar.

Rivojlanish davrlari: 1865-1917, 1917-1932, 1932-1954, 1954-1977, 1977-1991, 1991-2008. Tasmasimon va ixcham shahar rejalarning kelib chiqishi va ularni XVII-XX asrlardagi evolyusiyasi. O'zbekistonning ikki qismli shaharlari va ularni birlashtirishga qaratilgan ilk choralari. Ishchilar shaharchalari va ishchilar turar joylarini birinchi loyihalari, «Xlopstroy» va K.V. Babievskiyning turar joylari, Samarkandning kommuna uyi va Toshkentning kommuna kvartali, Toshkentning oshxona-fabrikalari, turmush umumlashtirishdagi yutuqlar va kamchiliklar. Urbanizm va dezurbanizm konsepsiyalari va A.A. Silchenkovning Toshkentni birinchi qayta rejalashtirish loyihasi. "Milliy uslub" yaratishga qaratilgan nazariy va amaliy asarlar. Birinchi texnikum va universitetlar, birinchi teatr va Xalq uylari. M.Ya. Ginzburgning "milliy me'morlik" nazariyasi va uni O'zbekiston va Qozog'istonda qo'llanganligi. Me'morlik Akademiyasini tuzish, Moskva bosh rejasi haqida Qaror, Toshkentning 1930-yillarda yaratilgan bosh rejalari va ansambllari. 1930-1950 yillardagi tarixiy shaharlarni "chegaralash" va "portlatish" konsepsiyalari. Radial-halqasimon rejalashtirishni tarqalishi. 1939-1954 yillarda yaratilgan Kutin, Ozerov-Rachinskaya va Merport seksiyalari. Toshkent M.S. Bulatovning 1949-yil rejasidan A.P. Bushuevning 1960-yil bashoratigacha. "Sharq+klassika" uslubi 1932-1954 yillar nazariya va amaliyotida: A.V. Ilyushev eklektika va Temuriylar xaqida, B.N. Zasyupkin "Vatan" kinoteatri uslubi xaqida, E. Lachens orderlar haqida. Ortiqchalikka qarshi 1954-yil Qarori, yangi loyihalashtirish institutlari, DSKlar. Navoiy va Zarafshon yangi shaharlari, Toshkent metrosi. Yevropadan keltirilgan mikrorayon konsepsiyasining o'zgartirilishi. 1960-1980 yillarning tezqatnov yo'llarida turar joylar va ijtimoiy binolar majmualarining va orientir binolarining shakllanishi. 1950-1980 yillarining O'zbekiston me'moriy uslublaridagi internatsional, regional va milliy yo'nalishlari. TashZNIIPning 1970-1980 yillar turar joylarida o'tkazgan sotsiologik va mikroiklimiy tekshiruvlarining natijalari. Turar joylar hududlarining (жилые районы) va yirik rejalashtirilgan hududlarning (планировочные районы) shakllanish muammolari Sobiq SSSR va O'zbekiston Respublikasining "Qurilish me'yorlari va qoidalarida". O'zbekiston shaharlari rejalarni rivojlantirish kelajaklari va tarixiy shaharlarini ulardagi o'rni.

6-BO'LIM. O'ZBEKISTONNING ISTIQLOL YILLARI ME'MORLIGI

O'zbekistonning mustaqillikka erishuvi va milliy taraqqiyot yo'liga dadil qadamlar bilan kirib borishi shaharsozlikda xalq me'morlik merosidan o'rnatilib, mahalliy sharoitlarga moslik, ko'rkam va shinamlik, jahon andozalaridan qolishmaslik kabi qator jihatlar e'tibor markazida bo'lishini taqozo etadi. O'zbekiston arxitektura va shaharsozligining yangi bosqichdagi ijtimoiy-siyosiy

hayot bilan bog'liqligi. Shaharsozlik va arxitektura bo'yicha O'zbekiston Respublikasining qator Farmon va qarorlari. Shaharsozlik: Qadimiy shaharlarning yangi qiyofasi, ularning bosh rejalari. Shahar markazlarining qayta qurilishi, yangi shaharlar va ularning taraqqiyoti.

Yirik ma'muriy va jamoat binolari arxitekturası: Oliy Majlis, oqsaroy majmuasi, Toshkent shahar xokimligi binosi, temuriylar tarixi davlat muzeyi, viloyatlardagi yirik jamoat binolari, banklar, mehmonxonalar va h.k. Ommaviy jamoat binolari arxitekturası: kasb-hunar kollejlari, litseylar, sport va savdo-sotiq inshootlari va h.k. Turar joy binolari arxitekturası: ko'pqavatli, kamqavatli, xususiy muhandislik inshootlar arxitekturası: aeroportlar, temiryo'l vokzallari, metro, yo'llar, ko'priklar. Bog'-rog' va landshaft arxitekturası. O'zbekiston istiqlol me'morchiligida san'atlar uyg'unligi, xalq ustalari va rassomlar ijodi. Nazariy uslublar va yo'nalishlar. Me'moriy uslublarining mustaqillik yillaridagi yangilanishi.

7-BO'LIM. ARXITEKTURA NAZARIYASI

Tarixiy arxitektura nazariyasi. Qadimgi Sharq arxitektura nazariyasi. Qadimgi Yunon nazariyasi - Gippodam. Ellinizm davri nazariyasi - Aflotun. Qadimgi Rim nazariyasi - Vitruviy. O'rta asrlar Sharq nazariyasi - Farobiy, Buzjoniy. Uyg'onish davri nazariyasi - Vin'ola. Barokko davri nazariyasi - Palladio. Klassitsizm nazariyasi - Perre. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Violle-le-Dyuk. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Angliya - Govard. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Germaniya - Zemper. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Rossiya - Bajenov, Joltovskiy. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Rossiya - I. Grabar. XIX-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Le-Korbyuze. XIX-XX asrlar nazariyasi - Germaniya. XIX-XX asrlar nazariyasi - B. Zasyupkin, M. Bulatov. XIX-XX asrlar nazariyasi - P. Zohidov, K. Kryukov.

Tektonika va badiyat: an'anaviy tektonik vositalar. Orderlar tizimi. Toq-ravoqlar konstruksiyasi. Ratsional va irratsional nisbatlar. An'anaviy badiiy vositalar: nabotiy bezak, garih, hattoyi naqshlar.

8-BO'LIM. O'ZBEKISTON ARXITEKTURA YODGORLIKLARI

Arxitektura yodgorliklari to'g'risida ta'rif. Yodgorliklarning turlari. Alohida hajm shakllaridagi yodgorliklar. Majmua sifatidagi yodgorliklar. Tarixiy shaharlar. Tarixiy shaharlarga oid xalqaro xujjatlar. Me'moriy meros va arxitektura yodgorliklari. Iboralarning mazmunan o'zaro yaqinligi va farqi. Obidalarini muhofaza qilish tarixi va muammolari. YuNESKO ning me'moriy yodgorliklar va tarixiy shaharlar to'g'risidagi faoliyati. Madaniy meros

departamenti faoliyati. Yer osti yodgorliklari. Ularni o'rganishning o'ziga xos xususiyatlari. Qadimshunoslarning arxitektura tarixini o'rganishdagi roli. O'zbekistondagi tosh va bronza davrlariga oid yodgorliklar. Ilk temir davriga oid yodgorliklar. Antik davrdagi yodgorliklar. Eng ilk o'rta asr yodgorliklari. Devoriy sur'atlar va haykaltaroshlik asarlarini muhofaza qilish muammolari. O'zbekiston arxitekturasining IX–XIII asrlariga oid yodgorliklari. Misollar: Somoniylar maqbarasi va boshqalar. Bu davr yodgorliklarida olib borilgan ta'mirlash ishlari. Buxoro namozgohi – ikki qatlamli yodgorlik. Me'moriy obidalaridagi o'ymakorlik namunalari va ularni saqlash muammolari. Sopol, yog'och va ganch o'ymakorlik namunalari va ulardagi ta'mirlash ishlari. O'zbekiston arxitekturasining XIV–XVII asrlarga oid yodgorliklari. Sirkor bezak turlari va ularni tayyorlanishiga oid ma'lumotlar. Sirkor bezaklarni o'rganish. Xataba va uning ahamiyati. Koshinpazlikni tiklash borasidagi tajribalar. Amir Temur va Ulug'bek davrlaridagi yodgorliklar. Ularda olib borilgan ta'mirlash ishlari. Shayboniylar davridagi yodgorliklar va ularda olib borilgan ta'mirlash ishlari. Ustun-to'sinli yodgorliklar. Sinchli obidalarini saqlash muammolari. O'zbekiston xalq arxitekturasini, ularni muhofaza qilish ishidagi o'ziga xoslik. Turar uylar namunalari. Fayzulla Xo'jaev uyining ta'mirlanishi. Toq-gumbazli yodgorliklar. Ularning namunalari. Xalq me'morligi obidalarini ta'mirlash va qayta qurish misollari.

9-BO'LIM. ARHITEKTURA SHAKLLARINI UYG'UNLASHTIRISH VA BEZASH

Garmoniya tushunchasi. Antik davr talqini. Tabiat garmoniyasi. Arxitektura - davr ko'zgusi. Go'zallik haqidagi tushuncha o'zgarishi. Muvozanat, mutanosiblik. Odam – go'zallik va garmoniya me'yori. Proporsiya – tabiat va jamiyat taraqqiyotining uzviy belgisi. Proporsiyaga oid atamalar mohiyati va mazmuni. Odam va arxitektura, odam va shahar. Odam va tasviriy san'at. Tabiatdagi oddiy o'zgarish, ratsional va irratsional miqdor, sonlar qatori va mohiyati. "Oltin kesim" nisbati va mohiyati. Dinamik kvadratlar va oltin kesim. Fibonachchi qatori. Proporsiyaga oid geometrik qonuniyat. Arxitekturada proporsiyaning ahamiyati. Uchburchak, oltiburchak, sakkizburchak shakllar silsilasi. Misr ehromlari – piramidalar tuzilishida kvadrat, uchburchak va doira shakllari. Modulning handasaviy va amaliy ahamiyati. Modulning kelib chiqishi, tizimi. Modulning kelib chiqishi, tizimi. Vitruviy nazariyasi va xatolari. Modul-miqyos O'zbekiston me'moriy me'rosida. Jahon adabiyotidagi shu sohaga tegishli tadqiqotlar. O'rta asr olimlarining me'moriy garmoniyaga aloqador matematik nazariyalari (Al Farobiy, Al Xorazmiy va boshqalar). O'rta Osiyo arxitekturasiga

xos tarkibiy elementlar, ularning nomi va kelib chiqishi. Xalq me'morlari ijodida kuzatilgan ravoq va gumbaz yasash usul va uslublari. "Ulgitarh" – garmoniya qonuniyatlari asosida bino loyihasini tuzish usuli. Tarh, tarz, taxmin, reja, toriy, ayn markaz, ustma-ust joylashgan tarh, tarz va boshqa shakllar. P.Sh.Zohidovning "Kanon garmonii v arxitekture" va "Zeb ichra ziynat" asarlaridagi "ulgitarh" qonuniyatlarini o'rganish. M.Bulatovning "Geometricheskaya garmonizatsiya v arxitekture Sredney Azii" asaridagi handasaviy tahlillarini o'rganish. V.Filimonov, I.Notkin, K.Kryukovlarning proporsiya haqidagi fikr mulohazalarini o'rganish. O'rta Osiyo arxitekturasidagi bezak turlari va ularning rivojlanish tarixi. Tarixiy bezaklarni tiklashdagi muammolar.

Imtixonlarni baholash mezonlari

Imtixonlar bilek bo'yicha yozma shaklda o'tkaziladi. Bilet 4 savoldan iborat bo'ladi. Talabgor javob tayyorlash uchun imtixon varaqalaridan foydalanadi. Yozma imtixon natijalari bo'yicha komissiya a'zolarining har biri o'z bahosini komissiya raisiga ma'lum qiladi. Komissiya raisi umumiy bahoni o'rta arifmetik ravishda chiqaradi.

Talabgorning bilim darajasi 100 ballik tizimda butun sonlar bilan baholanadi. Bunda baholash "a'lo" (86–100), "yaxshi" (71–85), "qoniqarli" (55–70), "qoniqarsiz" (0–54) ko'rinishida bo'ladi. Ixtisoslik fani bo'yicha kirish imtixonini yozma tarzda topshirganda talabgor dastur doirasida mustahkam, chuqur bilimlarini namoyish etgan taqdirdagina ijobiy baho qo'yiladi. Har bir savolning bahosi maksimal 25 ball bilan baholanadi.

Yozma ish savollariga berilgan javoblarni baholash quyidagi mezon talablari asosida amalga oshiriladi:

Yozma ish javoblariga qo'yiladigan talablar	Baholash ballari
Har bir savollarga javoblarni baholash mezonlari – maksimum 25 ballgacha	
a) berilgan savollarni to'liq bilsa, uning mohiyatini tushunsa, u bo'yicha ijodiy fikrlay olsa, tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlarini to'liq ochib bera olsa, xulosa va qaror qabul qilsa, o'z fikrini to'liq, ravon bayon qila olsa	86-100
b) berilgan savollarni yetarli darajada bilsa, uning mohiyatini tushunsa, savol yuzasidan tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlarini yetarlicha ochib bera olsa, o'z fikrini	71-85

yetarlicha, ravon bayon qila olsa	
v) berilgan savollarni qisman bilsa, u to'g'risida tasavvurga ega bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol bo'yicha o'z fikrini bayon qila olsa	55-70
g) berilgan savollarni yaxshi bilmasa, u to'g'risida to'liq tasavvurga ega bo'lmasa, o'z fikrini to'liq bayon qila olmasa	0-54

**18.00.01 - "Arxitektura nazariyasi va tarixi.
Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash"**
ixtisosligi bo'yicha savollar

1. Buxorodagi savdo-sotiq majmualari tipologiyasi.
2. O'rta Osiyo sardobalari xususida ma'lumot bering.
3. Amir Temurning Toshkent, Samarqand va Shahrisabz shaharlarida o'rnatilgan haykallariga izoh bering.
4. O'rta Osiyoda ilk (musulmon) renessans davri arxitekturasini.
5. Mirzo Ulug'bek davri me'morligi.
6. Xolchayon saroyi me'morligi.
7. Buxoro amirligi me'morchiligi (Bola-Hovuz, Ark, Chor minor).
8. O'rta asr shaharlarining sxematik tuzilishi.
9. Masjidlarning tipologiyasi va ularga xos xususiyatlarni yoritib.
10. Budda ibodatxonalari va uning inshootlari.
11. Me'moriy ta'minning besh turiga izoh bering.
12. O'rta Osiyoda xonliklar davri arxitekturasini (XVI-XVIII asrlar).
13. Panjikent saroyining interer yechimi va devoriy suratlari.
14. Qadimgi shaharsozlikda shahar devori va darvozalari.
15. Me'morchilikda san'at turlari.
16. Samarqanddagi Mirzo Ulug'bek rasadxonasining me'moriy yechimi.
17. O'rta Osiyoda gumbazlarning vujudga kelishi va taraqqiyoti.
18. O'rta asr me'morchiligida epigrafik ornamentlarning qo'llanilishi va ularning turlari.
19. Amir Temur va temuriylar davri arxitekturasini.
20. Sidneydagi Opera teatri binosining me'moriy qiyofasi (Yorn Utson, 1956).
21. So'g'diyaning ilk o'rta asrlar san'ati (Afrosiyob, Panjikent devoriy suratlari).
22. O'rta Osiyo minoralarining turlariga misol keltirib.
23. Bauxauz arxitektura maktabining faoliyati.
24. Madrasalar tipologiyasi.
25. Gotika uslubi va Antonio Gaudi ijodi.
26. Me'morchilikda peshtoqning yuzaga kelishi.
27. Turonning mil.avv.gi V-I asrlar san'ati (Ayrtom, Xolchayon).
28. Buxoro Arkining me'moriy yechimi.
29. O'rta Osiyoda faoliyat yuritgan me'moriy maktablar.
30. Me'morchilikda yog'och o'ymakorligi san'atining rivoji.
31. Samarqanddagi Registon maydonining shakllanishi va rivojlanishi.
32. Zamonaviy me'morlikning an'anaviy xalq san'ati bilan uyg'unlashgan uslubi.

33. Samarqanddagi Go'ri Amir maqbarasi arxitekturası.
34. İlk o'rta asrlarda Movarounnahr arxitekturası.
35. Qarshi shahrining 2700 yillik yubileyi munosabati bilan qaysi tarixiy obidalar qaytadan tiklandi? Misollar keltiring va izoh bering.
36. Boburiylar davri arxitekturası va san'ati (Hindiston).
37. Toshkent metrosı yo'nalishlari va arxitekturası.
38. Me'morchilikda maydon-majmualarning vujudga kelishi.
39. Temuriylar tarixi muzeyi arxitekturası.
40. O'zbekiston Milliy akademik drama teatrining me'moriy-kompozitsion yechimini izohlab bering.
41. Milodiy I- IV asrlarlarda O'rta Osiyo me'morligi.
42. O'zbekistonning zamonaviy me'morchiligida an'anaviy shakllarnı qo'llash amaliyoti.
43. Qadimgi Turonning antik davrdagi shaharlari.
44. Oskar Nimeyer ijodi.
45. "Interkontinental" mehmonxona majmuasining me'moriy-kompozitsion yechimiga izoh bering.
46. Istiqlol yillarida Shahrisabz shahrining tarixiy qismida amalga oshirilgan qayta qurish ishlari.
47. Samarqanddagi Shohi-Zinda ansamblida mustaqillik yillarida olib borilgan ta'mirlash ishlari.
48. Xiva minoralari arxitekturası.
49. Kushonlar davrida Eski Termiz hududida joylashgan manzilgohlar me'morligi.
50. Somoniylar maqbarasi arxitekturası.
51. O'rta asr bog'larining sxematik yechimi.
52. XIX asming ikkinchi yarmida ikki tuzilmali shaharlarning shakllanishi (Toshkent va Samarqand misolida).
53. Sopollitepa manzilgohi arxitekturası.
54. Kalon minorasining arxitekturası va konstruktiv yechimi.
55. Samarqanddagi Bibihonim masjidi va maqbarasining me'moriy yechimi.
56. Alisher Navoiy nomidagi opera va balet teatri arxitekturası.
57. Karvonsaroylarning tipologik yechimi.
58. O'rta Osiyoda o'rta asrlarda shakllangan majmuasozlik nazariyasi.
59. Buxorodagi Sitorai Mohi Xosa saroyi arxitekturası.
60. Istiqlol yillarida Suzuk ota majmuasida amalga oshirilgan bunyodkorlik ishlari.
61. Qadimgi Sharq arxitektura nazariyasi.
62. Qadimgi Yunon nazariyasi – Gippodam.

63. Ellinizm davri nazariyasi – Aflotun.
64. Qadimgi Rim nazariyasi – Vitruviy.
65. Uyg'onish davri nazariyasi – Vin'ola.
66. Barokko davri nazariyasi – Palladio.
67. Klassitsizm nazariyasi – Perre.
68. XIX-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Le-Korbyuze.
69. XIX-XX asrlar nazariyasi - B.Zasyipkin, M.Bulatov.
70. XIX-XX asrlar nazariyasi - P.Zohidov, K.Kryukov.
71. YuNESKO ning me'moriy yodgorliklar va tarixiy shaharlar to'g'risidagi faoliyati.
72. Madaniy meros departamenti faoliyati.
73. O'zbekistondagi tosh va bronza davrlariga oid yodgorliklar.
74. O'zbekistonda joylashgan antik davrdagi yodgorliklar.
75. Sirkor bezak turlari va ularni tayyorlanishiga oid ma'lumot bering.
76. Sinch konstruksiyasi haqida ma'lumot bering.
77. Garmoniya-uyg'unlik haqida ma'lumot bering.
78. Kvadrat va dinamik kvadrat hosilalari.
79. Arxitekturada modul-miqyos.
80. Xalq me'morlari ijodiga xos "Ulgitarh" qonuniyati.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va me'yoriy hujjatlar

1. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2016. - 56 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O'zbekiston, 2017. - 48 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 30 avgustdagi "Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi 269-II – sonli Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 26 maydagi "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4730 – sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2019 yil 30 martdagi "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi huzuridagi Madaniy meros departamenti faoliyatini tashkil etish hamda moddiy madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishga oid ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 265-sonli Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasining shaharsozlik kodeksi. T.: 2002 y

2. Ilmiy adabiyotlar

1. Architecture. Form. Space.Order. Fransis D.R. Ching.New York John Wiley&Sons.Ins.2014.
2. Abdullaev N.J. San'at tarixi, T. 2, T.: 2002.
3. Abdullaev Sh.N. Arxitektura tarixi. I-qism. T., 2018.
4. Abdurashidov K.S., Kabulov F.R., Raxmanov B.K. Инженерные проблемы архитектуры памятников. T.: 2011 y.

5. Asqarov A. O'zbek xalqining kelib chiqish tarixi. T.: 2015.
6. Asqarov Sh.D. Arxitektura Uzbekistana i stran SNG. – San'at // 2012.
7. Asqarov Sh.D. Genezis arxitektury Uzbekistana. 2014.
8. Bakirxonov F. F. O'zbekiston Respublikasi shaharsozlik kodeksi — shaharsozlikni rivojlantirishning qonuniy asosidir. "O'zbekiston arxitekturasi va qurilishi", № 1, 2002, b. 10-11.
9. Ziyaev A.A. Tashkent. I-III chasti. T.: 2009.
10. Кадырова Т.Ф. Пути архитектурного возрождения Узбекистана за XX – nach. XXI vv. Monografiya. T.: 2007.
11. Mamatmusaev T.Sh. Mirzo Ulug'bek davri arxitekturasi. Monografiya.Toshkent: TAQI, "AQIIM" ShK, 2014.
12. Mamatmusaev T.Sh. O'zbekiston tarixiy shaharlarining tipologik rivojlanishi. Monografiya. -Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
13. Nurmuxamedova Sh.Z. Zakonomernosti i stilevyie osobennosti arxitektury Uzbekistana antichnogo perioda. Monografiya. Tashkent. 2018.
14. Po'latov X. Sh. Arxitektura bezaklarini ta'mirlash. T., 2007.
15. Po'latov X.Sh.va boshqalar. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash. Darslik. T., 2009.
16. Po'latov X.Sh. Arxitektura va shaharsozlik tarixi. O'rta Osiyo Arxitekturasi. O'quv qo'llanma, TAQI: 2000.
17. Po'latov X.Sh., Mamatmusaev T.Sh. Shaharsozlik yodgorliklarini qayta qurish. Monografiya. Toshkent: "Fan va texnologiya", 2007.
18. Po'latov X.Sh. Shaharsozlik tarixi. O'UM. 4-5-6-7 qismlar. T.-2012.
19. Po'latov X.Sh. O'zbekiston arxitektura yodgorliklari. O'quv qo'llanma. TAQI, 2003.
20. Salimov A.M. Soxranenie i ispolzovanie pamyatnikov arxitektury Uzbekistana. T., 2009.
21. Salomova X.Yu. Me'yorning falsafiy mohiyati va amaliy ahamiyati. Buxoro: 2018.
22. Salomova X.Yu., To'laganov A.A. Sharq arxitekturasida go'zallik va me'yor. Buxoro: 2019.
23. Uralov A.S., Mamatmusayev T.Sh. Arxitektura shakllarini uyg'unlashtirish va bezash. T.: 2015.
24. Uralov A.S., Yusupov R. O'rta Osiyoning o'tmishdagi ta'lim-tarbiya va ilm-fan maskanlari. Samarqand-2005.
25. Uralov A.S., Haqqulov A.G'., Abduraimov Sh.M. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta tiklash tamoyillari. Samarqand: 2020.
26. Uralov A.S. Arxitektura lechebno – selebnyx uchrejdeniy Sentralnoy Azii i stran zarubejnogo musulmanskogo Vostoka. Samarkand, 2004.

27. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 1-12 t. T., 2000-2006.
28. O'rolov A.S. Me'moriy shakllarni uyg'unlashtirish va bezash. Samarqand - 2003.
29. O'rolov A., Nizomov Sh. Obidalaridagi me'moriy uyg'unlik va konstruktiv yaxlitlik. O'quv qo'llanma. T.: TAQI, 2009.
30. Qodirova T.F. XXI asr bo'sag'asida O'zbekiston arxitekturasini. "O'zbekiston arxitekturasini va qurilishi", №1, 2000, b. 2-5.
31. Qodirova T.F. O'zbekistonning zamonaviy me'morchiligi. O'quv qo'llanma. T.: 1995.
32. Qodirova T.F. O'zbekistonning istiqloq yillari me'morchiligi. T. 2004.

3. Qo'shimcha adabiyotlar

1. Ahmedov M.Q. O'rta Osiyo me'morchiligi. T.: 1995.
2. Bulatov M.S. Geometricheskaya garmonizatsiya v arxitekture Sredney Azii IX-XV vv. M., 1978.
3. Vseobshaya istoriya arxitektury. M.: 1 - 2, 8 tom, 1980.
4. Zohidov P.Sh. Kanon garmonii v arxitekture. T., 1982.
5. Zoxidov P.Sh. Me'mor olami. T. 1996.
6. Mankovskaya L.Yu. Tipologicheskie osnovy zodchestva Sredney Azii (IX - nachalo XX v.). T., 1980.
7. Savarenskaya T.F. Istoriya gradostroitel'nogo iskusstva. M.:1984.
8. Qodirova T.F. Navoiy - Navoi. T.:2000.

4. Axborot manbaalari:

1. www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi xukumat portali.
2. www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. www.ima.uz (O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi)
4. www.academy.uz (Fanlar akademiyasi)
5. www.centrasia.uz
6. www.arx.novosibdom.ru
7. www.zarnews.uz
9. www.ZiyoNET.uz